GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2022 m. rugsėjo 22 d.[1]

Byla C-312/21

Tráficos Manuel Ferrer S.L.,
Ignacio
prieš
Daimler AG

(*Juzgado de lo Mercantil de Valencia nº 3* (Valensijos komercinis teismas Nr. 3, Ispanija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Konkurencija – Kartelių teisė – Privačiojo vykdymo užtikrinimas – Sunkvežimių gamintojų kartelis – SESV 101 straipsnis – Veiksmingumo principas – Direktyva 2014/104/ES – Nacionalinės teisės aktai, susiję su bylinėjimosi išlaidų paskirstymu – Informacijos asimetrija – Sąlyga „neįmanoma arba pernelyg sunku nustatyti žalos dydį“ – Apytikris žalos dydžio nustatymas“

I. Įvadas

1. Ar pagrįstai iš ieškovo, kuris prašo atlyginti kartelio sukeltą žalą, ieškinį patenkinus iš dalies reikalaujama sumokėti pusę bylinėjimosi išlaidų, ar tai pernelyg kliudo įgyvendinti teisę į kartelio sukeltos žalos atlyginimą? Ar nacionalinis teismas turi teisę apytikriai nustatyti kartelio sukeltą žalą, jei ieškovai turėjo galimybę susipažinti su duomenimis, kuriais buvo grindžiama su žala susijusi atsakovo ekspertizė, ir jei prašymas atlyginti žalą susijęs ir su prekėmis, kurias ieškovai įsigijo ne iš atsakovo, o iš kitų kartelio dalyvių?

2. Tokie iš esmės yra klausimai, pateikti Teisingumo Teismui šiame prašyme priimti prejudicinį sprendimą. Šie klausimai kyla dėl vadinamojo sunkvežimių gamintojų kartelio, kuris, visų pirma Ispanijoje, tapo paskata daugybei ieškinių dėl žalos atlyginimo, kuriuos Teisingumo Teismas nagrinėjo arba dar nagrinės kitose bylose[2].

[1] Originalo kalba: vokiečių.

[2] Žr. 2019 m. liepos 29 d. Sprendimą *Tibor-Trans* (C-451/18, EU:C:2019:635), 2021 m. liepos 15 d. Sprendimą *Volvo ir kt.* (C-30/20, EU:C:2021:604), 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *Sumal* (C-882/19, EU:C:2021:800), 2022 m. birželio 22 d. Sprendimą *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2022:494) ir 2022 m. rugpjūčio 1 d. Sprendimą *Daimler (Karteliai – šiukšlių surinkimo sunkvežimiai)* (C-588/20, EU:C:2022:607), taip pat nagrinėjamas bylas *PACCAR ir kt.* (C-163/21) ir *Dalarjo ir kt.* (C-285/21). Be to, žr. 2022 m. vasario 2 d. Bendrojo Teismo sprendimą *Scania ir kt. / Komisija* (T-799/17, EU:T:2022:48) ir nagrinėjamą apeliacinį skundą byloje *Scania ir kt. / Komisija* (C-251/22 P).

3. Šie klausimai susiję su žinomomis pagrindinėmis kartelio sukeltos žalos atlyginimo problemomis, visų pirma dėl nukentėjusiųjų šalių ir kartelio dalyvių informacijos asimetrijos, taip pat dėl sunkumų pateikti žalos buvimo įrodymus ir nustatyti jos dydį. Išspręsti šias problemas turi padėti Direktyva 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo (toliau – Direktyva 2014/104) [3]. Atitinkamos šios direktyvos nuostatos šioje byloje yra taikytinos, todėl jomis galima remtis atsakant į pateiktus klausimus.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

4. Šioje byloje taikoma Sąjungos teisė yra ne tik SESV 101 straipsnis, bet ir Direktyva 2014/104.

5. Direktyvos 2014/104 14 ir 15 konstatuojamosios dalys susijusios su įrodinėjimo sunkumais nagrinėjant bylas dėl kartelio sukeltos žalos atlyginimo pagal privatinę teisę:

„(14) nagrinėjant ieškinius dėl žalos, patirtos dėl Sąjungos arba nacionalinės konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimo, paprastai reikia atlikti sudėtingą faktinę ir ekonominę analizę. Įrodymus, reikalingus reikalavimui atlyginti žalą pagrįsti, dažnai turi vien tik priešinga ginčo šalis arba trečiosios šalys, o ieškovui jie nėra pakankamai žinomi arba prieinami. Tokiomis aplinkybėmis griežti teisiniai reikalavimai ieškovams išsamiai pateikti visus jų bylos faktus ieškinio nagrinėjimo pradžioje ir pateikti tiksliai įvardintus patvirtinamuosius įrodymus gali nepagrįstai trukdyti veiksmingai pasinaudoti SESV užtikrinta teise gauti kompensaciją;

(15) teikiant ieškinius dėl žalos, patirtos dėl Sąjungos arba nacionalinės konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimo, svarbus vaidmuo tenka įrodymams. Tačiau, kadangi konkurencijos teisės pažeidimų byloms būdinga informacijos asimetrija, tikslinga užtikrinti, kad ieškovams būtų suteikta teisė siekti, kad būtų atskleisti su jų ieškiniu susiję įrodymai, nereikalaujant nurodyti individualių įrodymų elementų. Siekiant užtikrinti lygias bylinėjimosi galimybes, tos priemonės ieškiniuose dėl žalos atlyginimo turėtų būti prieinamos ir atsakovams, kad jie galėtų prašyti ieškovų atskleisti įrodymus. Nacionaliniai teismai taip pat turėtų galėti nurodyti, kad tokius įrodymus atskleistų trečiosios šalys, įskaitant viešąsias valdžios institucijas. <…>“

6. Direktyvos 2014/104 45 ir 46 konstatuojamosiose dalyse paaiškinama tikslaus individualios kartelio sukeltos žalos dydžio nustatymo problema:

„(45) nukentėjusioji šalis, įrodžiusi, kad patyrė žalą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, turi įrodyti ir žalos apimtį, kad gautų atlyginimą už žalą. Žalos su konkurencijos teise susijusiose bylose dydžio nustatymas yra labai daug faktinių duomenų reikalaujantis procesas ir jame gali prireikti taikyti sudėtingus ekonominius modelius. Dažnai tai kainuoja

[3] 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo (OL L 349, 2014, p. 1).

labai brangiai, be to, ieškovams sunku gauti reikalingų duomenų savo reikalavimams pagrįsti. Pats žalos su konkurencijos teise susijusiose bylose dydžio nustatymas gali būti viena iš esminių kliūčių, trukdančių veiksmingai reikalauti kompensacijos;

(46) nesant Sąjungos taisyklių, pagal kurias būtų nustatomas dėl konkurencijos teisės pažeidimo padarytos žalos dydis, kiekviena valstybė narė savo teisinėje sistemoje turi nustatyti savo pačios taisykles žalos dydžiui įvertinti ir valstybės narės bei nacionaliniai teismai turi nustatyti, kokius reikalavimus turi įvykdyti ieškovas, kad įrodytų patirtos žalos dydį, metodus, kurie gali būti naudojami nustatant šį dydį, ir pasekmes, nesugebėjus visapusiškai įvykdyti tų reikalavimų. Tačiau šie nacionalinės teisės reikalavimai dėl žalos su konkurencijos teise susijusiose bylose dydžio nustatymo neturėtų būti mažiau palankūs už toje valstybėje narėje panašiems ieškiniams taikomus reikalavimus (lygiavertiškumo principas), taip pat juos taikant neturėtų būti praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku pasinaudoti Sąjungos teise į žalos atlyginimą už patirtą žalą (veiksmingumo principas). Todėl reikėtų atsižvelgti į šalių informacijos asimetriją ir į tai, kad nustatant žalos dydį reikia įvertinti, kaip atitinkama rinka būtų kitusi, jei pažeidimo nebūtų buvę. Atliekant tokį vertinimą, reikia atlikti palyginimą su padėtimi, kuri iš esmės yra hipotetinė, todėl toks palyginimas niekada negali būti visiškai tikslus. Todėl tikslinga nacionaliniams teismams suteikti įgaliojimus apytikriai nustatyti žalos, patirtos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, dydį. <…>“

7. Direktyvos 2014/104 5 straipsnio 1 dalyje reglamentuojamas teismo nurodymas atskleisti įrodymus:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad Sąjungoje nagrinėjant bylą, susijusią su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, ieškovo, kuris pateikė pagrįstą paaiškinimą, kuriame nurodomi pagrįstai turimi faktai ir įrodymai, pakankami jo reikalavimo atlyginti žalą patikimumui pagrįsti, prašymu nacionaliniai teismai galėtų nurodyti atsakovui arba trečiajai šaliai atskleisti jų turimus svarbius įrodymus, laikantis šiame skyriuje nustatytų sąlygų. Valstybės narės užtikrina, kad nacionaliniai teismai, atsakovo prašymu, galėtų nurodyti ieškovui arba trečiajai šaliai atskleisti svarbius įrodymus. <…>“

8. Direktyvos 2014/104 17 straipsnio „Žalos dydžio nustatymas“ 1 dalyje nustatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad nei dėl pareigos įrodyti, nei dėl įrodinėjimo standarto nustatant žalos dydį netaptų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku pasinaudoti teise į žalos atlyginimą. Valstybės narės užtikrina, kad nacionaliniai teismai būtų pagal nacionalines procedūras įgalioti apytikriai nustatyti žalos dydį, jeigu nustatoma, kad ieškovas patyrė žalą, bet remiantis turimais įrodymais praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį.“

9. Direktyvos 2014/104 22 straipsnyje reglamentuojamas jos taikymas *ratione temporis*:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad nacionalinės priemonės, patvirtintos pagal 21 straipsnį tam, kad būtų laikomasi šios direktyvos esminių nuostatų, būtų netaikomos atgaline tvarka.

2. Valstybės narės užtikrina, kad bet kurios nacionalinės priemonės, patvirtintos pagal 21 straipsnį, išskyrus tas, kurios nurodytos 1 dalyje, nebūtų taikomos ieškiniams dėl žalos, kurie nacionaliniuose teismuose pateikti iki 2014 m. gruodžio 26 d.“

B. Ispanijos teisė

10. Šiuo atveju taikytinos redakcijos 2000 m. sausio 7 d. *Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil* (Įstatymas Nr. 1/2000 dėl Civilinio proceso, toliau – LEC) (BOE, Nr. 7, 2000 m. sausio 8 d., p. 575) 394 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Nagrinėjant ieškinius dėl pripažinimo, bylinėjimosi pirmojoje instancijoje išlaidos priteisiamos iš tos šalies, kurios visi reikalavimai buvo atmesti, nebent teismas nustato, kad byloje kilo rimtų faktinių ar teisinių abejonių, ir tai pagrindžia. <…>

2. Kai dalis reikalavimų patenkinama, o dalis atmetama, kiekviena šalis padengia savo bylinėjimosi išlaidas ir pusę bendrų bylinėjimosi išlaidų, nebent yra pagrindas priteisti iš vienos iš šalių bylinėjimosi išlaidas, susijusias su procesu dėl nesąžiningų veiksmų.“

11. 2017 m. gegužės 27 d., t. y. praėjus penkiems mėnesiams nuo Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos 2016 m. gruodžio 27 d., įsigaliojo 2017 m. gegužės 26 d. *Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores* (Karaliaus dekretas-įstatymas 9/2017, kuriuo perkeliamos Europos Sąjungos direktyvos finansų, prekybos ir sveikatos, taip pat darbuotojų judėjimo srityse) (BOE, Nr. 126, 2017 m. gegužės 27 d., p. 42820).

12. Perkėlus Direktyvą 2014/104 į nacionalinę teisę, į LEC, be kita ko, buvo įtrauktas 283a straipsnis, atitinkantis šios direktyvos 5 straipsnį.

III. Pagrindinė byla

13. 2019 m. spalio 11 d. M. Ignacio ir Ispanijos bendrovė *Tráficos Manuel Ferrer, S.L.* (toliau – ieškovai) pareiškė *Daimler AG* (toliau – *Daimler*, arba atsakovė) SESV 101 straipsniu ir Ispanijos *Código Civil* 1902 straipsniu grindžiamą civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo.

14. Ieškinio pagrindas – 2016 m. liepos 19 d. Komisijos sprendime[4] nustatytas konkurencijos teisės normų pažeidimas, pasireiškęs atsakovės 1997–2011 m. sudarytais slaptais susitarimais su kitomis sunkvežimius gaminančiomis Europos bendrovėmis (vadinamasis sunkvežimių gamintojų kartelis). Šių susitarimų tikslas buvo nustatyti ir padidinti tam tikrų rūšių sunkvežimių bendras kainas ir perkelti naujų technologijų, kuriomis siekiama išvengti teršalų išmetimo, diegimo išlaidas.

15. Grįsdami ieškinį ieškovai tvirtina, kad kartelio veikimo laikotarpiu jie pirko *Mercedes*, *Renault* ir *Iveco* sunkvežimius, susijusius su sunkvežimių gamintojų veiksmais, už kuriuos buvo skirta Komisijos sankcija. *Mercedes* prekių ženklo sunkvežimių gamintoja yra atsakovė pagrindinėje byloje.

16. Ieškovai teigia, kad dėl antikonkurencinių susitarimų dėl kainų jie patyrė žalos, nes už įsigytas transporto priemones sumokėjo per didelę kainą. Tai įrodyta jų pateiktoje eksperto ataskaitoje, kurioje apskaičiuota patirta žala. Atsakovė nesutiko su šia ataskaita ir pateikė savo eksperto ataskaitą, kurioje nurodyta, kad ieškovių ataskaitos pagrindas, prielaidos ir metodika yra neteisingi. Tada atsakovė suteikė ieškovams galimybę susipažinti su visais duomenimis, į juos

[4] 2016 m. liepos 19 d. Komisijos sprendimas C(2016) 4673 *final* byloje pagal SESV 101 straipsnį ir EEE susitarimo 53 straipsnį (byla AT.39824 – Sunkvežimiai). Šio sprendimo santrauka buvo paskelbta 2017 m. balandžio 6 d. (OL C 108, 2017, p. 6).

buvo atsižvelgta jos eksperto ataskaitoje. Į tai reaguodami ieškovai pateikė techninę rezultatų, gautų susipažinus su atsakovės duomenimis, ataskaitą, tačiau savo eksperto ataskaitos neperformulavo.

17. Be to, pirmosios instancijos teismas atmetė atsakovės prašymą įpareigoti *Renault Trucks SAS* ir *Iveco SPA* (kitų sunkvežimių, kuriuos įsigijo ieškovas, gamintojus) įstoti į bylą, argumentuodamas tuo, kad neįvykdyti teisės aktuose numatyti, įtraukimui į bylą taikomi reikalavimai, ir byla toliau buvo nagrinėjama dalyvaujant vienintelei atsakovei *Daimler*.

IV. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą ir procesas Teisingumo Teisme

18. Šiomis aplinkybėmis *Juzgado de lo Mercantil de Valencia nº 3* (Valensijos komercinis teismas Nr. 3, Ispanija) sustabdė bylos nagrinėjimą ir 2021 m. gegužės 10 d. sprendimu, kuris buvo gautas 2021 m. gegužės 19 d., pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar LEC 394 straipsnio 2 dalyje numatyta sistema, pagal kurią dalis bylinėjimosi išlaidų gali tekti nukentėjusiajai šaliai atsižvelgiant į nepagrįstai (kaip per didelę kainą) sumokėtų sumų, jai grąžinamų iš dalies patenkinus reikalavimą atlyginti žalą, dydį, kai šiame reikalavime kaip prielaida nurodyta, kad padarytas antikonkurencinis pažeidimas, priežastiniu ryšiu susijęs su atsiradusia žala, kuri pasibaigus procesui priimtame sprendime neabejotinai pripažįstama, apskaičiuojama ir priteisiama, yra suderinama su SESV 101 straipsnyje įtvirtinta nukentėjusiosios šalies teise į visišką žalos, patirtos dėl antikonkurencinių veiksmų, atlyginimą, remiantis jurisprudencija, kurioje šis straipsnis išaiškintas?

2. Ar nacionalinio teismo įgaliojimai vertinti žalos dydį suteikia teisę subsidiariai ir savarankiškai nustatyti tą dydį dėl to, kad konstatuota, jog yra informacijos asimetrija arba kilo neįveikiamų sunkumų nustatyti šį dydį, kurie neturi kliudyti nukentėjusiosios šalies teisei į visišką žalos, patirtos dėl antikonkurencinių veiksmų, numatytų su Chartijos 47 straipsniu siejamame SESV 101 straipsnyje, atlyginimą net ir tuo atveju, kai šalis, nukentėjusi dėl antikonkurencinio pažeidimo, t. y. kartelio, lėmusio per didelę kainą, per procesą turėjo galimybę susipažinti su duomenimis, kuriais pati atsakovė grindžia savo eksperto tyrimą, kad paneigtų atlygintinos žalos buvimą?

3. Ar nacionalinio teismo įgaliojimai vertinti žalos dydį suteikia teisę subsidiariai ir savarankiškai nustatyti tą dydį dėl to, kad konstatuota, jog yra informacijos asimetrija arba kilo neįveikiamų sunkumų nustatyti šį dydį, kurie neturi kliudyti nukentėjusiosios šalies teisei į visišką žalos, patirtos dėl antikonkurencinių veiksmų, numatytų su Chartijos 47 straipsniu siejamame SESV 101 straipsnyje, atlyginimą net ir tuo atveju, kai šalis, nukentėjusi dėl antikonkurencinio pažeidimo, t. y. kartelio, lemiančio per didelę kainą, savo reikalavimą atlyginti žalą nukreipia į vieną iš administracinio sprendimo adresatų, kuris yra solidariai atsakingas už šią žalą, tačiau nepardavinėjo atitinkamos nukentėjusiosios šalies įsigyto produkto ar paslaugos?“

19. Vykstant procesui Teisingumo Teisme rašytines pastabas pateikė ieškovai, *Daimler*, Ispanija ir Europos Komisija.

V. Vertinimas

20. Prieš vertinant prašymo priimti prejudicinį sprendimą esmę (B) reikia išnagrinėti Ispanijos prieštaravimus dėl jo priimtinumo (A).

A. Prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumas

21. Ispanija ginčija tiek Teisingumo Teismo jurisdikciją atsakyti į prejudicinius klausimus (1), tiek jų priimtinumą (2).

1. Dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos

22. Pirma, Ispanija tvirtina, kad Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą, nes jis nepatenka į Sąjungos teisės taikymo sritį. LEC 394 straipsnio 2 dalyje bendrai reglamentuojamas bylinėjimosi išlaidų pasidalijimas, ja neperkeliamos jokios Sąjungos teisės nuostatos. Aplinkybė, kad ginčas byloje susijęs su Sąjungos teise, nepaneigia šio fakto, nes SESV 101 straipsnis negali turėti jokio poveikio išlaidų reglamentavimui nacionalinėje teisėje.

23. Šiam prieštaravimui negalima pritarti.

24. Tiesa, nesant civilinį procesą reglamentuojančių teisės aktų suderinimo Sąjungos lygmeniu civilinių teisinių reikalavimų įgyvendinimo tvarka nustatoma pagal valstybių narių vidaus teisės sistemą, vadovaujantis procesinės autonomijos principu[5]. Be to, Direktyvoje 2014/104 taip pat nėra konkrečių taisyklių dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo.

25. Vis dėlto procesinės taisyklės, skirtos iš Sąjungos teisės asmenims kylančių teisių apsaugai užtikrinti, net jeigu pagal procesinės autonomijos principą priklauso kiekvienos valstybės narės vidaus teisės sistemai, patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį, nes jos turi atitikti lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus[6]. Dėl šios priežasties Teisingumo Teismas turi kompetenciją prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui pateikti gaires, kurios padėtų nacionaliniam teismui nuspręsti, ar atitinkamos nacionalinės taisyklės atitinka šiuos principus[7].

26. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinė byla susijusi su reikalavimais atlyginti žalą, kurie yra grindžiami SESV 101 straipsniu, pagrindinėje byloje pareikštu ieškiniu siekiama įgyvendinti reikalavimus pagal Sąjungos teisę, o jų įgyvendinimo nacionalinėje teisėje tvarka turi būti vertinama atsižvelgiant į lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus pagal Sąjungos teisę. Taigi pagrindinėje byloje nagrinėjama teisinė situacija patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį[8].

27. Antra, Ispanija mano, kad Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos atsakyti ir į antrąjį ir trečiąjį prejudicinius klausimus, nes tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi aiškinti nacionalines nuostatas, susijusias su įrodymų pateikimu, ir įvertinti, ar šiuo atveju yra šalių informacijos asimetrija, taip pat, ar pakankamai išnaudotos įrodymų surinkimo galimybės.

5 Žr. mano išvadą byloje *Profi Credit Polska* (C-176/17, EU:C:2018:293, 54 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

6 Šiuo klausimu žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 25–29 punktai), 2006 m. spalio 26 d. Sprendimą *Mostaza Claro* (C-168/05, EU:C:2006:675, 24 punktas), 2019 m. kovo 28 d. Sprendimą *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:263, 42 punktas) ir 2020 m. liepos 16 d. Sprendimą *Caixabank ir Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (C-224/19 ir C-259/19, EU:C:2020:578, 83 ir 85 punktai).

7 Šiuo klausimu žr. 2018 m. rugsėjo 11 d. Sprendimą ir (C-68/17, EU:C:2018:696, 56 punktas).

8 Šiuo klausimu pagrindinėje byloje nagrinėjama situacija neatitinka aplinkybių, dėl kurių buvo priimti Ispanijos nurodytas 2014 m. kovo 27 d. Sprendimas *Torralbo Marcos* (C-265/13, EU:C:2014:187, 30–33 punktai) ir 2016 m. gruodžio 8 d. Sprendimas *Eurosaneamientos ir kt.* (C-532/15 ir C-538/15, EU:C:2016:932, 52–56 punktai). Šiose bylose nacionalinės proceso taisyklės nebuvo skirtos Sąjungos teise grindžiamiems reikalavimams įgyvendinti, o pagrindinių bylų dalykas nebuvo susijęs su Sąjungos teisės normos aiškinimu ar taikymu, todėl šios bylos nepateko į Sąjungos teisės taikymo sritį. Prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai siekė išsiaiškinti ne tai, ar įgyvendinti Sąjungos teise grindžiamus reikalavimus dėl nagrinėjamų taisyklių tapo pernelyg sunku, o tik tai, ar šios taisyklės apskritai suderinamos su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Vien šis klausimas negali patekti į Sąjungos teisės taikymo sritį.

28. Šis prieštaravimas irgi turi būti atmestas. ir antrasis, ir trečiasis prejudiciniai klausimai taip pat yra pateikti dėl Sąjungos teise grindžiamų reikalavimų, susijusių su teisės į žalos atlyginimą, kuri kyla iš SESV 101 straipsnio, įgyvendinimo veiksmingumu. Be to, antrasis ir trečiasis prejudiciniai klausimai, kaip bus paaiškinta kitame skirsnyje, susiję su direktyvos 17 straipsnio 1 dalies, kuri, priešingai, nei teigia Ispanija, yra taikytina šioje byloje, aiškinimu.

2. Dėl prejudicinių klausimų priimtinumo

a) Dėl Direktyvos 2014/104 taikymo pagrindinėje byloje

29. Ispanija tvirtina, kad antrasis ir trečiasis prejudiciniai klausimai nepriimtini, nes susiję su įgaliojimu apytikriai nustatyti žalos dydį pagal Direktyvos 2014/104 17 straipsnį. Vis dėlto ši nuostata pagrindinėje byloje netaikytina.

30. Tiesa, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo prejudicinių klausimų tekste Direktyvos 2014/104 17 straipsniu nesiremia, bet nurodo jį nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą argumentuose. Be to, Teisingumo Teismas bet kuriuo atveju turi įtraukti reikšmingas Sąjungos teisės nuostatas, siekdamas pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui naudingą atsakymą [9].

31. Ar Direktyvos 2014/104 17 straipsnis taikytinas *ratione temporis*, galima nuspręsti remiantis jos 22 straipsniu. Pagal 22 straipsnio 1 dalį nacionalinės nuostatos, priimtos siekiant įgyvendinti esmines šios direktyvos nuostatas, negali būti taikomos atgaline data. Vis dėlto pagal 2 dalį direktyvą įgyvendinančios nuostatos, kurioms netaikoma 1 dalis, gali būti taikomos pareiškus ieškinį po jos įsigaliojimo 2014 m. gruodžio 26 d.

32. Kaip pažymėjo generalinis advokatas M. Szpunar savo išvadoje byloje *PACCAR ir kt.*, iš Direktyvos 2014/104 22 straipsnio struktūros matyti, kad „nuoroda į „nacionalines priemones, <…> [materialinės teisės normas]“, kaip tai suprantama pagal tos direktyvos 22 straipsnio 2 dalį, reiškia procesines nuostatas“ [10].

33. Sprendime *Volvo ir DAF Trucks* Teisingumo Teismas nurodė, kad (priešingai, nei teigė Ispanija šioje byloje, nors, tiesa, jos nuomonė buvo pareikšta prieš priimant šį sprendimą) klausimas, kurios šios direktyvos nuostatos yra materialinės ir kurios – procesinės, turi būti vertinamas atsižvelgiant į Sąjungos teisę, o ne į taikytiną nacionalinę teisę. Iš tiesų direktyvos 22 straipsnyje nėra nuorodos į nacionalinę teisę [11].

34. Be to, tame sprendime Teisingumo Teismas, viena vertus, nusprendė, kad Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalis, kuri yra susijusi su galimybe apytikriai nustatyti žalos dydį ir nagrinėjama šioje byloje, yra procesinė [12]. Kita vertus, Teisingumo Teismas konstatavo, kad ši nuostata *ratione temporis* taikoma ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kuris buvo pareikštas po 2014 m. gruodžio 26 d. ir po Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę dienos. Šis laiko

[9] Žr. 2022 m. birželio 22 d. Sprendimą *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2022:494, 28 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[10] Žr. generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *PACCAR ir kt.* (C-163/21, EU:C:2022:286, 55 punktas). Taip pat žr. generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *RegioJet* (C-57/21, EU:C:2022:363, 27–29 punktai).

[11] 2022 m. birželio 22 d. Sprendimas (C-267/20, EU:C:2022:494, 39–41 punktai); taip pat žr. generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *PACCAR ir kt.* (C-163/21, EU:C:2022:286, 56 punktas).

[12] 2022 m. birželio 22 d. Sprendimas *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2022:494, 80–85 punktai). Kita vertus, šio sprendimo 90 ir paskesniuose punktuose Teisingumo Teismas konstatavo, kad direktyvos 17 straipsnio 2 dalis yra materialinė norma, kaip tai suprantama pagal 22 straipsnio 1 dalį; vis dėlto ši nuostata nėra nagrinėjama šioje byloje.

momentas yra svarbus, nes, nesant direktyvą perkeliančių nacionalinių nuostatų, direktyvos nuostatų taikymas privatiems asmenims bent jau iki direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos keltų problemų [13].

35. Taigi nacionalinės nuostatos, kuriomis perkeliama direktyvos 17 straipsnio 1 dalis, pagrindinėje byloje pagal direktyvos 22 straipsnio 2 dalį yra taikytinos. Šioje byloje ieškinys pareikštas 2019 m. spalio 11 d., t. y. po 2014 m. gruodžio 26 d. ir po Direktyvos 2014/104 perkėlimo į Ispanijos teisę 2017 m. gegužės 27 d. (žr. šios išvados 11 ir 13 punktus).

36. Kitų direktyvos nuostatų, kurios galėtų būti reikšmingos šioje byloje, taikymas *ratione temporis* prireikus turi būti aptariamas nagrinėjant prejudicinius klausimus iš esmės.

37. Šiuo klausimu visų pirma reikia pažymėti tai, kad, jei direktyvos nuostatomis visiškai deklaratyviai kodifikuojami principai, kurie jau anksčiau buvo pripažinti jurisprudencijoje [14], šie principai ir toliau taikomi, neatsižvelgiant į tai, ar atitinkamos direktyvos nuostatos turi būti laikomos materialinėmis normomis, kaip tai suprantama pagal 22 straipsnio 1 dalį.

38. Be to, prejudiciniai klausimai bet kuriuo atveju priimtini, nepaisant to, ar taikoma direktyva. Net jei kai kurios direktyvos nuostatos *ratione temporis* būtų netaikytinos, į šiuos klausimus reikia atsakyti vadovaujantis SESV 101 straipsniu, siejant jį su veiksmingumo principu.

b) Dėl senaties, susijusios su ieškiniu pagrindinėje byloje

39. Be to, priešingai, nei mano Ispanija, prejudicinių klausimų svarba sprendimui pagrindinėje byloje priimti negali būti paneigiama argumentu, kad ieškiniui pagrindinėje byloje yra suėjęs senaties terminas.

40. Sprendime, priimtame byloje *Volvo ir DAF Trucks*, Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 2014/104 10 straipsnis, kuriame reglamentuojamas ieškiniams dėl žalos atlyginimo pagal konkurencijos teisę taikomas senaties terminas ir kuriame nustatyta penkerių metų minimali senaties termino trukmė, priskiriama prie materialinės teisės normų [15]. Teisingumo Teismas taip pat patikslino, kad paprastai senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo Komisijos sprendimo, kuriuo konstatuojamas pažeidimas, santraukos paskelbimo Oficialiajame leidinyje dienos [16].

41. Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 2014/104 10 straipsnyje nustatytas penkerių metų senaties terminas gali būti taikomas ieškiniui dėl žalos atlyginimo, kuris, nors ir susijęs su konkurencijos teisės pažeidimu, pasibaigusiu prieš įsigaliojant šiai direktyvai, buvo pareikštas po to, kai įsigaliojo ją į nacionalinę teisę perkeliančios nuostatos. Tai taikoma bet kuriuo atveju, kai senaties terminas, taikytinas šiam ieškiniui pagal ankstesnes normas, nepasibaigė iki direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos ir tęsėsi net ir įsigaliojus nacionalinėms perkėlimo į nacionalinę teisę taisyklėms [17].

[13] 2022 m. birželio 22 d. Sprendimas *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2022:494, 76, 77 ir 86–89 punktai).

[14] Šiuo klausimu žr. Direktyvos 2014/104 12 konstatuojamąją dalį.

[15] Dėl senaties taisyklių priskyrimo prie materialinės ar procesinės teisės normų taip pat žr. mano nuomonę byloje *Taricco ir kiti* (C-105/14, EU:C:2015:293, 114 ir 115 punktus).

[16] 2022 m. birželio 22 d. Sprendimas *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2022:494, 46, 47, 71 ir 72 punktai).

[17] 2022 m. birželio 22 d. Sprendimas *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2022:494, 33, 34, 42, 48, 49 ir 73–79 punktai); taip pat žr. generalinio advokato G. Pitruzzella išvadą byloje *ZA ir kiti* (C-25/21, EU:C:2022:659, 52 ir 53 punktai).

42. Ispanijos teigimu, nacionalinėje teisėje iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo buvo nustatytas vienų metų senaties terminas. Nagrinėjamu atveju Komisijos sprendimo, kuriuo buvo konstatuotas pažeidimas, santrauka Oficialiajame leidinyje buvo paskelbta 2017 m. balandžio 6 d.[18]. Gali būti daroma prielaida (ją turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas), kad ieškovai tuo momentu buvo gavę informaciją, būtiną ieškiniui pareikšti, ir vienų metų senaties termino eiga prasidėjo nuo tos dienos. Taigi šis terminas nebuvo pasibaigęs nei iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos 2016 m. gruodžio 27 d., nei prieš įsigaliojant perkėlimo į Ispanijos teisę taisyklėms 2017 m. gegužės 27 d. (žr. šios išvados 11 punktą). Taigi ieškiniui pagrindinėje byloje taikomas direktyvos 10 straipsnis ir šį straipsnį perkeliant į Ispanijos teisę nustatytas penkerių metų senaties terminas – su sąlyga, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas bus atlikęs minėtą patikrinimą.

43. Atsižvelgiant į tai, kad ieškinys pagrindinėje byloje buvo pareikštas 2019 m. spalio 11 d., t. y. praėjus mažiau nei penkeriems metams nuo senaties termino skaičiavimo pradžios, galima teigti, kad šio ieškinio senaties terminas nėra suėjęs, o prejudiciniai klausimai yra svarbūs sprendimui pagrindinėje byloje priimti.

3. Išvada dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumo

44. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

B. Prejudicinių klausimų vertinimas iš esmės

45. Trys Valensijos komercinio teismo Nr. 3 pateikti klausimai iš esmės susiję su dviem grupėmis klausimų. Pirma, reikia išsiaiškinti, ar įgyvendinti teisę į kartelio sukeltos žalos atlyginimą dėl Ispanijos bendrosios bylinėjimosi išlaidas reglamentuojančios tvarkos, pagal kurią bylinėjimosi išlaidos dalijamos pusiau, net jei ieškinys iš dalies tenkinamas, tampa pernelyg sunku (1). Antra, reikia išsiaiškinti, kokiomis sąlygomis nacionalinis teismas gali pasinaudoti galimybe nustatyti nurodomos kartelio sukeltos žalos dydį (2).

1. Dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo pagal LEC 394 straipsnio 2 dalį (pirmasis prejudicinis klausimas)

46. LEC 394 straipsnio 2 dalies nuostata dėl bylinėjimosi išlaidų gali atgrasyti ieškovą naudotis savo teisėmis ir jas įgyvendinti, nes dėl šios nuostatos atsiranda rizika, kad ieškovas turės padengti visas savo išlaidas ir pusę bendrų išlaidų, net jeigu jo ieškinys bus iš dalies patenkintas (a). Vis dėlto kyla klausimas, ar ši nuostata, siejama su LEC 394 straipsnio 1 dalimi, pagal Sąjungos teisę gali būti aiškinama taip, kad nesudarytų pernelyg didelės kliūties veiksmingai įgyvendinti teisę į kartelio sukeltos žalos atlyginimą (b).

[18] Žr. šios išvados 4 išnašą.

a) Ar LEC 394 straipsnio 2 dalies nuostata dėl bylinėjimosi išlaidų yra pernelyg didelė kliūtis veiksmingai įgyvendinti teisę į kartelio sukeltos žalos atlyginimą?

47. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar LEC 394 straipsnio 2 dalies nuostata dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo suderinama su SESV 101 straipsniu, siejamu su veiksmingumo principu ir teise į visišką konkurencijos taisyklių pažeidimu padarytos žalos atlyginimą.

48. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos dėl SESV 101 straipsnio, siejamo su Direktyvos 2014/104 4 straipsnyje deklaratyviai kodifikuotu veiksmingumo principu, matyti, kad dėl valstybių narių procesinių normų, reglamentuojančių teisės į konkurencijos taisyklių pažeidimais padarytos žalos atlyginimą įgyvendinimą, neturi tapti praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku šią teisę įgyvendinti [19].

49. Pagal LEC 394 straipsnio 2 dalį ieškovas padengia savo bylinėjimosi išlaidas ir pusę bendrų bylinėjimosi išlaidų net ir tuo atveju, jeigu jo ieškinys iš dalies tenkinamas.

1) Galimybė taikyti su Direktyva 93/13 susijusią jurisprudenciją

50. Minėta nuostata buvo Sprendimo *Caixabank ir Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (toliau – Sprendimas *Caixabank*) [20], kurį nurodo ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, dalykas. Jame Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (toliau – Direktyva 93/13/EEB [21]), siejama su veiksmingumo principu, prieštarauja LEC 394 straipsnyje nustatytai taisyklei tiek, kiek šia nuostata leidžiama priskirti vartotojui dalį bylinėjimosi išlaidų, atsižvelgiant į dalį, kuria jo ieškinys tenkinamas. Toje byloje vartotojo pareikšto ieškinio reikalavimas dėl nesąžiningos sutarties sąlygos pripažinimo niekine buvo patenkintas visiškai, o reikalavimas dėl pagal šią sąlygą sumokėtų sumų grąžinimo – tik iš dalies. Teisingumo Teismas nurodė, kad ginčijama nuostata tokiu atveju sukuriama esminė kliūtis, galinti atgrasyti vartotojus naudotis Direktyvoje 93/13 suteikiama teise į veiksmingą teisminę sutarties sąlygų galimo nesąžiningumo kontrolę.

51. Ar ši išvada taikytina teisės į konkurencijos teisės pažeidimais padarytos žalos atlyginimą pagal Sąjungos teisę įgyvendinimo srityje, kuri yra nagrinėjama šioje byloje?

52. Akivaizdu, kad yra struktūrinių panašumų tarp nesąžiningų sąlygų ir kartelio sukeltos žalos atlyginimo srityse kylančių klausimų. Abiejose srityse paprastai egzistuoja vienai iš šalių nenaudinga struktūrinė nelygybė.

53. Ši nelygybė santykiuose tarp pardavėjų ar tiekėjų, kurie dažnai naudoja standartinius sutarčių modelius, ir vartotojų yra akivaizdi. Dėl šios priežasties Direktyva 93/13, kaip matyti iš jos konstatuojamųjų dalių, siekiama apsaugoti piliečius, kaip vartotojus, ir sustiprinti jų teises.

[19] 2006 m. liepos 13 d. Sprendimas *Manfredi ir kt.* (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 62 punktas), 2013 m. birželio 6 d. Sprendimas *Donau Chemie ir kt.* (C-536/11, EU:C:2013:366, 27 punktas) ir 2019 m. kovo 28 d. Sprendimas *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:263, 43 punktas).

[20] Žr. 2020 m. liepos 16 d. Sprendimą *Caixabank ir Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (C-224/19 ir C-259/19, EU:C:2020:578, 93–99 punktai).

[21] 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288).

54. Kaip teigia ieškovai šioje byloje ir kaip matyti iš Direktyvos 2014/104 14, 15, 45 ir 46 konstatuojamųjų dalių, kartelio sukeltos žalos atlyginimo teisei taip pat būdinga struktūrinė nelygybė tarp nukentėjusio ieškovo ir žalą sukėlusio atsakovo. Šią nelygybę visų pirma lemia ieškovui nenaudinga informacijos asimetrija, taip pat įrodinėjimo ir žalos dydžio nustatymo sunkumai, kuriuos siekiama įveikti Direktyvos 2014/104 nuostatomis dėl įrodymų atskleidimo ir žalos dydžio nustatymo (5, 6 ir 17 straipsniai).

55. Taigi, net jei ieškovai bylose dėl kartelio sukeltos žalos atlyginimo dažniausiai nėra vartotojai, struktūriškai mažiau palanki jų padėtis vis dėlto yra pakankamai panaši į vartotojų situaciją, apibrėžtą Sprendime *Caixabank*.

56. Padėtį, kaip toliau teigia ieškovai, tokiais atvejais, kaip nagrinėjamas, ir kitose bylose dėl sunkvežimių gamintojų kartelio padarytos žalos sunkina tai, kad nukentėjusiosios šalys dažnai yra mažos ar vidutinės įmonės, o atsakovės – tarptautinės įmonių grupės. Su tokia situacija bylose dėl kartelio sukeltos žalos atlyginimo susiduriama ne visada, bet dažnai [22]. Tai paaiškina ir proceso finansavimo modelių šioje srityje plitimą. Vis dėlto įgyvendinti savo teises veiksmingo kartelių teisės įgyvendinimo tikslais turi būti skatinami būtent tie subjektai, kurių patirta žala (vertinant absoliučiai, net ir nebūtinai individualiai) palyginti nedidelė ar net išskaidyta.

57. Dėl to tarp Direktyvos 93/13 reguliavimo srities ir kartelio sukeltos žalos atlyginimo srities yra dar vienas struktūrinis ir teleologinis panašumas, pasireiškiantis tuo, kad abiejose srityse savo teises įgyvendinantys ieškovai prisideda prie Sąjungos tikslų, kaip antai vidaus rinkos veikimo ar sąžiningos konkurencijos apsaugos, įgyvendinimo. Iš tiesų, priešingai, nei teigia Ispanija, Direktyva 93/13 siekiama ne tik atlyginti žalą atitinkamam vartotojui, bet ir apskritai nutraukti nesąžiningų sąlygų naudojimą. Atitinkamai ir teise į kartelio sukeltos žalos atlyginimą siekiama ne tik kompensuoti, bet ir atgrasyti, taigi, veiksmingai įgyvendinti konkurencijos teisę [23]. Tokią ieškovo, kaip Sąjungos interesų „gynėjo“ ar „įgyvendintojo“, funkciją galima matyti ir, pavyzdžiui, su konkurencija susijusiuose ieškiniuose valstybės pagalbos ar viešųjų pirkimų teisės srityje arba kolektyviniuose ieškiniuose aplinkos apsaugos teisės srityje.

58. Vis dėlto, kaip teigia *Daimler*, Sprendimas *Caixabank* susijęs su byla, kurioje buvo nagrinėjami du reikalavimai (pripažinti, kad atitinkama sąlyga yra nesąžininga, ir grąžinti pagal šią sąlygą sumokėtas sumas), iš kurių pirmasis buvo tenkinamas visiškai, o antrasis – tik iš dalies [24]. O šioje pagrindinėje byloje nagrinėjamas tiesiog reikalavimas atlyginti žalą.

59. Tiesa, priešingai, nei teigia *Daimler*, tai iš esmės nepaneigia abiejų situacijų panašumo. Vis dėlto gali prireikti patikslinti kai kuriuos Sprendimo *Caixabank* išvados aspektus. Šiuo tikslu reikia atsižvelgti į toliau nurodytus argumentus.

[22] Tai paskatino Teisingumo Teismą išplėsti teise į kartelio sukeltos žalos atlyginimą suteikiamos apsaugos sritį ir taikyti ją mažesnėms, individualioms įmonėms, net jeigu jos pačios (kaip ekonomiškai silpnesnioji šalis) yra atitinkamos SESV 101 straipsniui prieštaraujančios sutarties šalis; žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 24–34 punktai).

[23] Žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimas *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 26 ir 27 punktai), 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *Sumal* (C-882/19, EU:C:2021:800, 36 punktas) ir generalinio advokato N. Wahl išvadą byloje *Skanska Industrial Solutions ir kt.* (C-724/17, EU:C:2019:100, 27–31 punktai).

[24] Žr. 2020 m. liepos 16 d. Sprendimas *Caixabank ir Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (C-224/19 ir C-259/19, EU:C:2020:578, 94 ir 96 punktai).

2) Su Direktyva 93/13 susijusios jurisprudencijos aspektų tikslinimas kartelio sukeltos žalos atlyginimo srityje

60. Pirma, neatmestina, kad ir tokiu atveju, koks nagrinėjamas šioje byloje, svarbu, kad ieškinys būtų tenkinamas iš esmės. Taip yra todėl, kad, patenkinus dalį ieškovo reikalavimo, pripažįstama, kad jis patyrė žalą dėl nagrinėjamo konkurencijos teisės pažeidimo. Šiuo požiūriu situacija šioje byloje yra panaši į nagrinėtą Sprendime *Caixabank*, kuriame buvo patenkintas pagrindinis reikalavimas pripažinti nagrinėjamą sąlygą nesąžininga.

61. Vis dėlto, antra, reikia sutikti su *Daimler*, kad, atlyginant kartelio sukeltą žalą, kaip ir apskritai žalos atlyginimo procese, svarbiausia yra apskaičiuoti žalos dydį. Taip yra todėl, kad paprastai, iš esmės pripažinus teisę į žalos atlyginimą, nėra skiriama tiesiog fiksuota, nieko bendra su konkrečiomis aplinkybėmis neturinti suma. Direktyvoje 2014/104 nustatyta įrodymų pateikimo ir žalos dydžio nustatymo sistema [25] veikiau siekiama sudaryti galimybes kuo tiksliau įvertinti žalą. Be to, Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 2 dalyje numatyta nuginčijama prezumpcija, kad karteliniais pažeidimais daroma žala pagal direktyvos 47 konstatuojamąją dalį neturėtų būti taikoma konkrečiai žalos sumai. Atitinkamai byloje dėl kartelio sukeltos žalos atlyginimo vertinant, ar ieškinys turi būti tenkinamas, kiek tai susiję su sprendimu dėl bylinėjimosi išlaidų, neatrodo nepagrįsta remtis ieškovui priteista reikalavimo dalimi.

62. Trečia, bylinėjimosi išlaidų pasidalijimas byloje, kurioje abiejų šalių vieni prašymai patenkinami, o kiti – atmetami, yra procesinio sąžiningumo išraiška [26]. Kaip pažymi *Daimler*, toks pasidalijimas numatytas ir Teisingumo Teismo procedūros reglamento 138 straipsnio 3 dalyje. Tokia tvarka būtent žalos atlyginimo bylose siekiama išvengti, kad ieškovai nereikštų per didelių reikalavimų, kurie nėra proporcingi patirtai žalai.

63. Ketvirta, su konkurencijos teisės pažeidimais susijusioms žalos atlyginimo byloms, tiesa, būdinga tai, kad nustatyti žalos dydį šiose bylose ypač problemiška, todėl tai gali būti didelė kliūtis veiksmingai įgyvendinti teises į žalos atlyginimą (žr. šios išvados 54 punktą). Dėl šios priežasties nacionaliniai teismai pagal direktyvos 17 straipsnio 1 dalį turi turėti galimybę nustatyti žalos dydį.

64. Penkta, konkurencijos teisės bylose dėl žalos atlyginimo kylanti rizika, kad dalis reikalavimų bus patenkinama, o dalis atmetama, dėl šių sunkumų, susijusių su tikslaus žalos dydžio nustatymu ir galimybe įvertinti, yra ypač didelė. Be to, kaip pripažįstama Direktyvos 2014/104 45 konstatuojamojoje dalyje ir kaip pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ir ieškovai, parengti žalos dydžiui nustatyti reikalingas ekspertų ekonomines ataskaitas gali būti labai brangu. Taigi, kaip pabrėžia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, faktiškai gauta kompensacija dengiant pusę patirtų išlaidų gali gerokai sumažėti.

[25] Žr. Direktyvos 2014/104 45 ir 46 konstatuojamąsias dalis (šios išvados 6 punktas), 5 straipsnį (šios išvados 7 punktas) ir 6 ir 17 straipsnius (šios išvados 8 punktas).

[26] Šiuo klausimu žr. generalinio advokato H. Saugmandsgaard Øe išvadą byloje *Caixabank* (C-385/20, EU:C:2021:828, 59 punktas).

65. Iš šių veiksnių visumos matyti, jog konkurencijos teisės bylose dėl žalos atlyginimo kylanti rizika, kad ir tuo atveju, jei dalis reikalavimų bus patenkinta, reikės padengti savo bylinėjimosi išlaidas ir pusę bendrų išlaidų, kaip ir rizika Sprendime *Caixabank*, kad dalis reikalavimų bus atmesta, „sukuria esminę kliūtį, galinčią atgrasyti [ieškovą] naudotis [iš SESV 101 straipsnio kylančia teise į kartelio sukeltos žalos atlyginimą] [27]“.

66. Vis dėlto galiausiai, šešta, tai nereiškia, kad atsakovas visais atvejais, kai dalis ieškovo reikalavimų patenkinama, būtinai turės padengti visas ieškovo patirtas išlaidas. Kaip teigia *Daimler*, jurisprudencijoje pripažįstama [28] ir Direktyvos 2014/104 3 straipsnyje kodifikuota teisė į visos dėl konkurencijos taisyklių pažeidimo patirtos žalos atlyginimą nebūtinai reiškia, kad įgyvendinant šią teisę negali būti patiriama jokių išlaidų. Kriterijus, pagal kurį žalą patyręs asmuo turi atsidurti padėtyje, kurioje jis būtų, jei konkurencijos teisės pažeidimo nebūtų buvę padaryta (3 straipsnio 2 dalis), nereiškia, kad šis asmuo bet kuriuo atveju turi atsidurti tokioje padėtyje, tarsi šis žalos atlyginimo užtikrinimo procesas nebūtų vykęs.

67. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas kitoje byloje dėl Direktyvos 93/13 pripažino, jog pagal veiksmingumo principą nedraudžiama, kad vartotojas padengtų tam tikras bylinėjimosi išlaidas, kai pareiškia ieškinį dėl sutarties sąlygos pripažinimo nesąžininga. Taigi Teisingumo Teismas nurodė, jog tai, kad vartotojams kompensuojamos ne visos jų patiriamos išlaidos advokatui, o tik iki tam tikros pagrįstos sumos, suderinama su veiksmingumo principu, jei kompensuojamų išlaidų suma nėra tokia maža, palyginti su ginčijamo reikalavimo suma, kad atgrasytų vartotoją naudotis savo teisėmis. Teisingumo Teismas šią išvadą iš esmės grindė tuo, kad atsakomybė už vartotojo su savo advokatu sutartą honoraro dydį priklauso vartotojo atsakomybės sričiai, o verslininkui atsakovui negali tekti prisiimti rizikos būti įpareigotam mokėti neįprastai dideles ir nepagrįstas vartotojo bylinėjimosi išlaidas [29].

68. Tuo remiantis bylų dėl kartelio sukeltos žalos atlyginimo tikslais galima *mutatis mutandis* daryti išvadą, kad tuo atveju, kai dalis ieškovo reikalavimų atmetama, iš ieškovo gali būti pagrįstai priteisiamos visos ar bent dalis jo paties bylinėjimosi išlaidų ir dalis bendrų išlaidų, jeigu šių išlaidų atsiradimas priklauso jo paties atsakomybės sričiai. Taip gali atsitikti, pavyzdžiui, tuo atveju, kai dalis ieškovo reikalavimų netenkinama dėl to, kad pareikšti per dideli reikalavimai, arba dėl ieškovo bylinėjimosi būdo.

69. Jei vis dėlto dalis ieškovo reikalavimų netenkinama dėl bendrai pripažįstamų pernelyg didelių struktūrinių sunkumų nustatant dėl konkurencijos teisės pažeidimų patirtos žalos dydį ar net dėl to, kad nustatyti žalos dydį praktiškai neįmanoma, ieškovas nėra atsakingas už tai, kad dalis reikalavimų buvo netenkinama, ir nėra pagrįsta priteisti iš jo bylinėjimosi siekiant įgyvendinti teisę į žalos atlyginimą išlaidas. Priešingu atveju įgyvendinti šią teisę taptų pernelyg sunku ar net praktiškai neįmanoma, o tai galėtų atgrasyti ieškovą veiksmingai naudotis teise į kartelio sukeltos žalos atlyginimą ir ją įgyvendinti.

70. Tokiu atveju rizika, kad dalis ieškovo reikalavimų bus atmesta, veikiau turėtų būti priskirta konkurencijos teisės pažeidimą padariusio atsakovo atsakomybės sričiai. Iš esmės už bylinėjimąsi yra atsakingi atsakovai, nes jie sudarė kartelį. Toks kartelinis susitarimas dėl kainų yra ne mažiau

[27] Žr. *mutatis mutandis* 2020 m. liepos 16 d. Sprendimą *Caixabank ir Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (C-224/19 ir C-259/19, EU:C:2020:578, 99 punktas).

[28] 2013 m. birželio 6 d. Sprendimas *Donau Chemie ir kt.* (C-536/11, EU:C:2013:366, 24 punktas); šiuo klausimu taip pat žr. 2006 m. liepos 13 d. Sprendimą *Manfredi ir kt.* (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 95 ir 96 punktai).

[29] 2022 m. balandžio 7 d. Sprendimas *Caixabank* (C-385/20, EU:C:2022:278, 42–58 punktai); šiuo klausimu taip pat žr. generalinio advokato N. Saugmandsgaard Øe išvadą byloje *Caixabank* (C-385/20, EU:C:2021:828, 50–54 punktai).

šiurkštus pažeidimas nei nesąžiningų sąlygų naudojimas. Be to, tokių pažeidimų draudimas yra gerai žinomas, o kartelio dalyviai gali numatyti nuo kartelio nukentėjusių asmenų ieškinius ir su jais susijusias bylinėjimosi išlaidas. Taip pat akivaizdu, kad nustatyti kartelio sukeltos žalos dydį yra problemiška. Taigi rizika, kad dalis nuo kartelio nukentėjusių asmenų reikalavimų bus atmesta, žalos sukėlėjams yra pakankamai nuspėjama [30].

71. Tokiomis aplinkybėmis nagrinėjant ieškinius dėl žalos atlyginimo konkurencijos teisės srityje atrodo pagrįsta ir teisinga nukrypti nuo bendrojo bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principo, kai dalis abiejų šalių reikalavimų patenkinama, o dalis atmetama, jei dalis ieškovo reikalavimų atmetama dėl to, kad nustatyti žalos dydį pernelyg sunku arba neįmanoma, taigi, ieškovas nėra už tai atsakingas. Ar taip yra šiuo atveju, turi įvertinti atitinkamą bylą nagrinėjantis teismas, atsižvelgdamas į konkrečias tos bylos aplinkybes.

72. Visa tai leidžia daryti išvadą, kad LEC 394 straipsnio 2 dalies nuostata dėl bylinėjimosi išlaidų nagrinėjamu atveju, kaip ir Direktyvos 93/13 srityje, nesuderinama su veiksmingumo principu, jei tuo atveju, kai dalis ieškovo reikalavimų atmetama dėl to, kad nustatyti žalos dydį pernelyg sunku arba neįmanoma, ieškovas vis dėlto privalo padengti savo bylinėjimosi išlaidas ir pusę bendrų bylinėjimosi išlaidų.

b) Galimybė aiškinti LEC 394 straipsnio 1 ir 2 dalis taip, kad jos atitiktų Sąjungos teisę

73. Pagal suformuotą jurisprudenciją prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi aiškinti nagrinėjamas nacionalinės teisės nuostatas kuo labiau atsižvelgdamas į Sąjungos teisę, visų pirma į SESV 101 straipsnio tekstą ir tikslą, tačiau neaiškindamas šių nacionalinių nuostatų *contra legem* [31].

74. Be to, klausimas, ar dėl nacionalinės nuostatos Sąjungos teisę taikyti tampa neįmanoma arba pernelyg sunku, turi būti nagrinėjamas atsižvelgiant į šios nuostatos svarbą visame procese, jo eigą ir ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose [32].

75. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, Ispanijos teismai LEC 394 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta, kad bylinėjimosi išlaidos priteisiamos iš šalies, kurios visi reikalavimai buvo atmesti, aiškina taip: bylinėjimosi išlaidos gali būti priteisiamos iš atsakovo ir tais atvejais, kai ieškovo reikalavimai patenkinami „reikšminga dalimi“ („estimación sustancial“ / „accueil substantiel des conclusions“), o skirtumas tarp to, ko buvo prašoma, ir to, kas priteista, yra visai nedidelis.

76. Vis dėlto, kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ir teigia *Daimler*, šioje jurisprudencijoje remiamasi (bent jau ir) „kiekybiniu“, o ne tik „kokybiniu“ reikalavimų byloje patenkinimu. Todėl akivaizdu, kad ji gali būti taikoma tik tuo atveju, jei atmesti ieškovo reikalavimai gali būti laikomi papildomais, atsižvelgiant į bylos nagrinėjimo dalyką ir bendrą ekonominę jo vertę. Taigi neaišku, ar ši „reikalavimų tenkinimo reikšminga

[30] Šiuo klausimu žr. *mutatis mutandis* 2014 m. birželio 5 d. Sprendimą *Kone ir kt.* (C-557/12, EU:C:2014:1317, 30 ir 34 punktai), 2019 m. gruodžio 12 d. Sprendimą *Otis Gesellschaft ir kt.* (C-435/18, EU:C:2019:1069, 32 punktas) ir mano išvadas byloje *Kone ir kt.* (C-557/12, EU:C:2014:45, 37, 41 ir paskesni punktai, 75 punktas) ir byloje *Otis Gesellschaft ir kt.* (C-435/18, EU:C:2019:651, 83, 142 ir paskesni punktai).

[31] 2021 m. sausio 21 d. Sprendimas *Whiteland Import Export* (C-308/19, EU:C:2021:47, 60–62 punktai) ir 2022 m. birželio 22 d. Sprendimas *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2022:494, 52 punktas).

[32] 2013 m. kovo 14 d. Sprendimas *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 53 punktas), 2015 m. spalio 1 d. Sprendimas *ERSTE Bank Hungary* (C-32/14, EU:C:2015:637, 51 punktas) ir 2020 m. liepos 16 d. Sprendimas *Caixabank ir Banco Bilbao Vizcaya Argentaria* (C-224/19 ir C-259/19, EU:C:2020:578, 85 ir 97 punktai).

dalimi“ taisyklė gali būti taikoma tik tais atvejais, kai ieškovo pradinis reikalavimas atlyginti žalą tenkinamas beveik 100 % (ar bent daugiau kaip 70–80 %). Neaišku, ar ši taisyklė taikytina ir tais atvejais, kai tenkinama reikalavimo dalis nesiekia 70 % ar net 50 % pradinio reikalavimo (o tai, tiesą sakant, reikštų, kad taikoma LEC 394 straipsnio 2 dalis), jeigu reikalavimai iš dalies tenkinami dėl to, kad nustatyti žalos dydį pernelyg sunku arba praktiškai neįmanoma.

77. Be to, kaip teigia *Daimler*, Ispanijos jurisprudencijoje buvo pripažinta galimybė kompensuoti ieškovui visas išlaidas net ir atmetus dalį jo reikalavimų, jei vykstant procesui ieškovas patikslina savo reikalavimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pareiga yra patikrinti, kiek esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama, bylinėjimosi išlaidos pagal šią jurisprudenciją galėtų būti atlyginamos ieškovui ir tuomet, kai patenkinama tik dalis jo reikalavimų. Visų pirma reikėtų patikrinti, ar pasinaudoti teise į kartelio sukeltos žalos atlyginimą dėl įpareigojimo patikslinti reikalavimą vykstant procesui netaptų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku. Pavyzdžiui, būtų nepriimtina, jei ieškovas dėl rizikos padengti pusę bylinėjimosi išlaidų būtų priverstas sumažinti iš pradžių pagrįstą reikalavimo sumą iki nepagrįsto lygio. Kita vertus, ieškovas galėtų patikslinti šiuos reikalavimus, remdamasis kompetentingo teismo atliktu įrodymų vertinimu ir teismo nustatyta žalos suma.

78. Be to, *Daimler* nurodo, kad Ispanijos teismai konkurencijos teisės bylose dėl žalos atlyginimo pripažino galimybę neįpareigoti ieškovų padengti jokių bylinėjimosi išlaidų net ir atmetus visus jų reikalavimus.

79. Lieka neaišku, ar LEC 394 straipsnio 2 dalis prireikus taip pat leistų įpareigoti ieškovą padengti tik dalį (o ne visas) savo ir bendrų išlaidų, jei tai būtų pateisinama bylos aplinkybėmis, visų pirma dėl to, kad, viena vertus, yra pernelyg sunku ar neįmanoma nustatyti žalos dydį, ir, kita vertus, dėl šalių procesinių veiksmų.

80. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į visas šias aplinkybes, turi nustatyti, ar LEC 394 straipsnio 1 ir 2 dalys gali būti aiškinamos pagal Sąjungos teisę taip, kad, atmetus dalį ieškovo reikalavimų dėl to, kad pernelyg sunku ar neįmanoma nustatyti žalos dydį, atsakovas turi padengti visas bylinėjimosi išlaidas arba, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, gali būti įpareigotas padengti bent jau pagrįstą ieškovo išlaidų dalį.

c) Tarpinė išvada

81. Visa tai leidžia daryti išvadą, kad SESV 101 straipsnis, siejamas su veiksmingumo principu, turi būti aiškinamas taip, kad juo nedraudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią tam tikrais atvejais numatoma padalyti bylinėjimosi išlaidas pusiau, net jei dalis ieškovo reikalavimų patenkinama. Vis dėlto šią nuostatą pagal Sąjungos teisę turi būti galima aiškinti taip, kad visas bylinėjimosi išlaidas tuo atveju, jei dalis ieškovo reikalavimų atmetama dėl to, kad nustatyti žalos dydį yra pernelyg sunku arba praktiškai neįmanoma, dengia atsakovas, arba atsakovas, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, gali būti įpareigotas padengti bent jau pagrįstą ieškovo išlaidų dalį.

2. Dėl žalos dydžio nustatymo sąlygų (antrasis ir trečiasis prejudiciniai klausimai)

82. Antruoju ir trečiuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar jis gali pasinaudoti galimybe nustatyti individualios kartelio sukeltos žalos dydį tokiu atveju, koks nagrinėjamas šioje byloje. Šiuo klausimu jis pažymi du bylos ypatumus:

pirma, duomenys, kuriais grindžiama atsakovės ekspertizės ataskaita, buvo atskleisti ieškovui (a); antra, ieškovas pareiškė ieškinį vienai iš kartelio dalyvių, iš kurios jis įsigijo tik dalį prekių, dėl kurių buvo sudarytas kartelis (b).

a) Dėl galimybės susipažinti su duomenimis, kuriais grindžiama atsakovės žalos ekspertizė (antras prejudicinis klausimas)

83. Antrajame prejudiciniame klausime prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mini šalių turimos „informacijos asimetrijos“ sąvoką. Ši formuluotė ir rėmimasis galimybe susipažinti su duomenimis, kuriais buvo grindžiama atsakovės žalos ekspertizė, leidžia daryti išvadą, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar teismas turi teisę vertinti žalos dydį, jei ieškovas turėjo galimybę susipažinti su šiais duomenimis, todėl asimetrija tarp šalių, jei egzistavo, buvo iš dalies pašalinta.

84. Informacijos asimetrijos buvimas nėra nustatyti žalos dydį leidžianti sąlyga pagal Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalį.

85. Šalių informacijos asimetrija ir akivaizdūs sunkumai nustatant žalos dydį direktyvos 46 konstatuojamojoje dalyje paminėti nurodant būtinybę numatyti galimybę nustatyti žalos dydį. Iš to galima daryti išvadą, kad teisės aktų leidėjui tipinė informacijos asimetrija buvo tik viena iš priežasčių sudaryti galimybę nustatyti žalos dydį.

86. Iš tiesų nustatyti konkretų žalos dydį sunku net ir nesant informacijos asimetrijos. Dėl šios priežasties dydžio nustatymu siekiama ne paprasčiausiai pašalinti šalių informuotumo skirtumą, o veikiau įveikti įrodinėjimo sunkumus, kylančius kiekybiškai vertinant visą žalą.

87. Kita vertus, 15 konstatuojamojoje dalyje šalių informacijos asimetrija nurodoma kaip priežastis nustatyti taisykles dėl įrodymų rinkimo, kurios turi būti skirtos šiai asimetrijai sumažinti.

88. Direktyvos 2014/104[33] 5 ir 6 straipsniuose nustatyta, kad nacionaliniai teismai gali nurodyti ieškovui, atsakovui, trečiosioms šalims ar konkurencijos institucijoms atskleisti įrodymus. 17 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė nustatyti žalos dydį, jeigu *remiantis turimais įrodymais*[34] praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį. Taigi ši nuostata grindžiama prielaida, kad galimybės nurodyti atskleisti įrodymus jau išnaudotos, tačiau nustatyti žalos dydį vis tiek praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku. Vadinasi, apytikris žalos dydžio nustatymas yra subsidiarus tikslaus žalos dydžio nustatymui renkant įrodymus.

89. Taigi atsakovės įrodymų atskleidimas, net jei jie buvo atskleisti ne gavus nurodymą pagal 5 straipsnį, o savo iniciatyva, yra ne kas kita, kaip tik dar viena faktinių aplinkybių nustatymo forma. Toks atskleidimas nereiškia, kad tiksliai nustatyti žalos dydį nebėra praktiškai neįmanoma ar pernelyg sunku.

[33] Generalinio advokato M. Szpunar nuomone, tai yra procesinės nuostatos (žr. generalinio advokato M. Szpunar išvadas bylose *PACCAR ir kt.* (C-163/21, EU:C:2022:286, 57 punktas) ir *RegioJet* (C-57/21, EU:C:2022:363, 29 punktas)). Jei Teisingumo Teismas pritartų šiam požiūriui, nacionalinės nuostatos, kuriomis šios nuostatos perkeliamos į nacionalinę teisę, šiuo atveju būtų taikomos *ratione temporis* ir tai neturėtų reikšmės nagrinėjant šiuos argumentus.

[34] Išskirta mano.

90. Be to, negali būti daroma bendra prielaida, kad galimybė susipažinti su duomenimis, kuriais grindžiama atsakovo žalos ekspertizė, visiškai pašalina šalių informacijos asimetriją. Net vienodas informuotumo lygis nereikštų, kad tiksliai nustatyti žalos dydį negali būti praktiškai neįmanoma ar pernelyg sunku.

91. Pirma, siekiant išsiaiškinti, kiek galimybė susipažinti su atitinkamais duomenimis faktiškai sumažina šalių informacijos asimetriją, reikia įvertinti konkrečias duomenų pateikimo sąlygas, taip pat duomenų apimtį ir jų informacinę vertę konkrečiu atveju. Pavyzdžiui, tai gali būti susiję su klausimais, ar ieškovui per trumpą laikotarpį pateikiamas labai didelis duomenų kiekis sunkiai prieinamais formatais, kiek šie duomenys yra tinkami naudoti ir t. t.

92. Ieškovų teigimu, šiuo atveju buvo atskleisti tik tie duomenys, kuriuos rengdama savo žalos ekspertizės ataskaitą naudojo atsakovė. Ieškovų ekspertai neturėjo galimybės prašyti atskleisti kitus duomenis. Be to, laikotarpis, per kurį buvo galima susipažinti su šiais duomenimis, buvo gana trumpas (prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mini „vieną savaitę darbo valandomis“, ieškovai – „penkias darbo dienas pirmąją dienos pusę“). Susipažįstant su duomenimis nebuvo leista daryti jokių kopijų ar naudotis ieškovų elektroniniais prietaisais. Be to, nagrinėjami duomenys nebuvo įtraukti į bylos medžiagą, su jais negalėjo susipažinti net pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Galiausiai ieškovų ekspertas turėjo per trumpą, nuo dešimties iki penkiolikos dienų laikotarpį, prireikus pagal duomenis, su kuriais susipažino, pakoreguoti savo ekspertizės ataskaitą.

93. Atsižvelgiant į šias prielaidas, jau vien dėl informacijos atskleidimo sąlygų sunku įsivaizduoti, kad ši priemonė būtų visiškai panaikinusi su žalos apskaičiavimu susijusios šalių informacijos asimetriją.

94. Faktas, kad ieškovai, susipažinę su atsakovės duomenimis, nepakeitė savo ataskaitos, negali būti pagrindas daryti bendrą prielaidą, jog ieškovai nedėjo visų pastangų žalos dydžiui nustatyti, todėl šis nustatymas negali būti laikomas praktiškai neįmanomu arba pernelyg sudėtingu. Veikiau reikia atsižvelgti į duomenų informacinę vertę ir į tai, kad ieškovai pateikė rezultatų, gautų susipažinus su atsakovės duomenimis, techninę ataskaitą (žr. šios išvados 16 punktą).

95. Tiesa, paprastai būtų galima tikėtis, kad ieškovas, atsižvelgdamas į nagrinėjant bylą gautus duomenis, atitinkamai patikslins savo argumentus. Vis dėlto, jei šie duomenys *a priori* yra netinkami tikslesniam žalos dydžiui nustatyti (o tai turi nustatyti nacionalinis teismas), negalima ir reikalauti, kad ieškovas patikslintų savo argumentus. Nacionalinis teismas turi spręsti, ar tam tikri duomenys yra tinkami žalos dydžiui nustatyti, prireikus naudodamasis atitinkamomis ekspertizėmis.

96. Antra, net esant vienodam informuotumo lygiui nebūtų galima atmesti tikimybės, jog ir toliau bus daroma išvada, kad tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį remiantis turimais įrodymais praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku.

97. Taip yra tiesiog dėl kartais labai sudėtingo faktinio pagrindo. Gali būti, kad net ir kartelio dalyviai dažnai negali tiksliai įvertinti kainų lygio, kuris būtų buvęs nesant kartelinio susitarimo. Visų pirma jie negali žinoti, kiek tam tikriems konkurentams būtų pavykę sumažinti sąnaudas, taigi, ir kainas esant neribotam konkurenciniam spaudimui. Tokiu atveju ir jie negalėtų atskleisti tinkamų duomenų, kuriais remiantis tikrai būtų galima nustatyti žalos dydį.

98. Iš to, kas išdėstyta, matyti, jog rengiant atsakovės ekspertizės ataskaitą naudotų duomenų atskleidimas negarantuoja, kad šalių informacijos asimetrija bus pašalinta ir kad nebebus praktiškai neįmanoma ar pernelyg sunku tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį remiantis turimais įrodymais.

b) Dėl ieškinio, pareikšto vienai iš kartelio dalyvių, iš kurios buvo įsigyta kartelinio susitarimo prekių (trečiasis prejudicinis klausimas)

99. Trečiasis klausimas susijęs su tuo, ar ir kiek aplinkybė, kad ieškovas ieškinį pareiškė tik vienai iš kartelio dalyvių, iš kurių įsigijo kartelinio susitarimo prekių, turi įtakos galimybei apytikriai nustatyti žalos dydį.

100. Visų pirma reikia paaiškinti, kad šis klausimas nesusijęs su Direktyvos 2014/104 11 straipsnio dėl solidariosios atsakomybės aiškinimu. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas jokiu būdu nekvestionuoja ieškovų teisės pareikšti ieškinį *Daimler* ne tik dėl tų sunkiasvorių krovininių transporto priemonių, kurias jie įsigijo iš *Daimler*, bet ir dėl tų, kurias jie įsigijo iš kitų kartelio dalyvių.

101. Taigi tik dėl išsamumo reikia pažymėti, kad bet kuriuo atveju jau iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos kyla principas, pagal kurį bet kuris nuo kartelio nukentėjęs asmuo gali pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo bet kuriam kartelio dalyviui, jei tarp nukentėjusio asmens patirtos žalos ir šio kartelio dalyvio padaryto pažeidimo yra priežastinis ryšys. Direktyvos 11 straipsnyje jis tik buvo deklaratyviai kodifikuotas ir bet kuriuo atveju yra taikytinas šioje byloje (žr. šios išvados 37 punktą).

102. Kaip neseniai konstatavo Teisingumo Teismas, nesiremdamas Direktyva 2014/104, konkurencijos teisės pažeidimas iš esmės užtraukia jį įvykdžiusių subjektų solidariąją atsakomybę [35]. Tai matyti jau ir iš sprendimų bylose *Kone ir kt.* ir *Otis Gesellschaft ir kt.*, kuriose ieškinius buvo pareiškę dėl kainų skėčio efekto nukentėję asmenys arba viešųjų subsidijų teikėjai, neturėję tiesioginių sutartinių santykių nė su vienu iš kartelio dalyvių ir nė iš vieno kartelio dalyvio tiesiogiai neįsigiję prekių, dėl kurių buvo sudarytas kartelis [36]. Neaišku, kodėl tuo atveju, kai ieškovas įsigyja prekių, dėl kurių sudarytas kartelis, tiesiogiai iš vieno ar kelių kartelio dalyvių, jo teisė pareikšti ieškinį visiems kartelio dalyviams ar ir tik kai kuriems iš jų dėl žalos, kuri buvo padaryta dėl bendro pažeidimo, atlyginimo turėtų priklausyti nuo to, ar jis įsigijo šių prekių iš atsakovo kartelio dalyvio ar atsakovų kartelio dalyvių, arba nuo to, ar šias prekes jis ar jie pagamino.

103. Taigi trečiasis prejudicinis klausimas veikiau susijęs su procedūriniu teisingumu *Daimler* atžvilgiu. Juo siekiama sužinoti, ar gali būti daroma prielaida, kad yra ieškovams nepalanki informacijos asimetrija ir apytikriai nustatomas žalos dydis, net jei *Daimler* nepardavė ir nepagamino visų nagrinėjamų prekių, dėl kurių sudarytas kartelis. Tai reiškia, kad *Daimler* neišvengiamai turi mažiau informacijos nei kitos kartelio dalyvės, kiek tai susiję su šiomis prekėmis. Taigi atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar šiuo atveju jis gali vertinti informacijos asimetriją kaip nepalankią ieškovams ir palankią *Daimler*.

[35] 2019 m. liepos 29 d. Sprendimas *Tibor-Trans* (C-451/18, EU:C:2019:635, 36 punktas). Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 2014/104 11 straipsnis susijęs ne su subjektų, turinčių atlyginti tokią žalą, nustatymu, o su atsakomybės padalijimu tarp šių subjektų; žr. 2019 m. kovo 14 d. Sprendimą *Skanska Industrial Solutions ir kt.* (C-724/17, EU:C:2019:204, 34 punktas).

[36] 2014 m. birželio 5 d. Sprendimas *Kone ir kt.* (C-557/12, EU:C:2014:1317) ir 2019 m. gruodžio 12 d. Sprendimas *Otis Gesellschaft ir kt.* (C-435/18, EU:C:2019:1069).

104. Vis dėlto ir šioje situacijoje, remiantis 84–88 punktuose pateiktais argumentais, galima daryti išvadą, kad pagal Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalį svarbu tik tai, ar pagal turimus įrodymus praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį.

105. Taigi, esant tokiai situacijai, iš esmės būtina naudotis teismo nurodymais pagal direktyvos 5 straipsnio 1 dalį ir prireikus reikalauti iš trečiųjų šalių suteikti informaciją. Taip užtikrinama ir atsakovo teisė į gynybą. Taip yra todėl, kad pagal Direktyvos 2014/104 5 straipsnio 1 dalį ir atsakovas gali prašyti, kad ieškovas ar tretieji asmenys atskleistų įrodymus. Šiuo atžvilgiu kompetentingas teismas turi atsižvelgti į galimų atsakovo prašymų pateikti įrodymus patenkinimo tikimybę, kad procesas dėl šių prašymų nebūtų vilkinamas vien dėl su procesine taktika susijusių priežasčių.

106. Kai šios įrodymų rinkimo priemonės yra išnaudotos, atitinkamas teismas turi įvertinti, ar, remiantis turimais įrodymais, vis dar praktiškai neįmanoma ar pernelyg sunku tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį, ir apytikriai nustatyti žalos dydį.

107. Šiaip ar taip, kai atsakovas nėra visų nagrinėjamų prekių, dėl kurių sudarytas kartelis, pardavėjas ar gamintojas, būtų nepateisinama daryti bendrą prielaidą, kad nėra ieškovui nepalankios informacijos asimetrijos. Iš tiesų, kaip pažymi pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, net ir tokiu atveju reikia preziumuoti, kad kartelio dalyviai apskritai turi daugiau informacijos apie pažeidimą ir jo poveikį kainoms nei nukentėję asmenys.

108. Be to, naudojimasis teise pareikšti ieškinį bet kuriam kartelio dalyviui neturėtų pabloginti ieškovo padėties taip, kad apskritai neliktų galimybės apytikriai nustatyti žalos dydį. Šiuo klausimu *Daimler* tvirtina, kad ieškovai sąmoningai vengė sukurti situaciją, kurioje būtų prieinama visa žalos dydžiui reikšminga informacija. Vis dėlto nuo kartelio nukentėjusių asmenų teisė pareikšti ieškinį visiems arba tik tam tikriems kartelio nariams yra svarbi veiksmingo teisės į kartelio sukeltos žalos atlyginimą įgyvendinimo dalis ir negali būti nepagrįstai ribojama. Šia teise veikiau turi būti naudojamasi paisant visų svarbių principų, tarp kurių yra ir atsakovų kartelio narių teisė į gynybą.

109. Taigi aplinkybė, kad ieškovas pareiškė ieškinį kartelio dalyviui, iš kurio įsigijo tik dalį nagrinėjamų prekių, dėl kurių buvo sudarytas kartelis, netrukdo apytikriai nustatyti žalos dydį dėl to, kad praktiškai neįmanoma ar pernelyg sunku nustatyti tikslų jos dydį, jeigu atsakovo prašymu buvo išnaudotos ir visos siekiamų rezultatų galinčios duoti ir pastangoms proporcingos galimybės surinkti jam palankius įrodymus.

c) Tarpinė išvada

110. Iš to, kas išdėstyta, matyti, jog žalos dydis pagal Direktyvos 2014/104 17 straipsnio 1 dalį nustatomas apytikriai su sąlyga, kad yra nustatyta, jog ieškovas patyrė žalą, bet remiantis turimais įrodymais praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį. Tuo atveju, jei atsakovo prašymu buvo išnaudotos visos siekiamų rezultatų galinčios duoti ir pastangoms proporcingos galimybės surinkti jam palankius įrodymus, šios sąlygos gali būti įvykdytos ir tuo atveju, jei atsakovas atskleidė tam tikrus duomenis ir iš jo buvo įsigyta tik dalis prekių, dėl kurių sudarytas kartelis.

VI. Išvada

111. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į prejudicinius klausimus:

1. SESV 101 straipsnis, siejamas su veiksmingumo principu, turi būti aiškinamas taip, kad juo nedraudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią tam tikrais atvejais numatoma padalyti bylinėjimosi išlaidas pusiau, net jei dalis ieškovo reikalavimų patenkinama. Vis dėlto šią nuostatą pagal Sąjungos teisę turi būti galima aiškinti taip, kad visas bylinėjimosi išlaidas tuo atveju, jei dalis ieškovo reikalavimų atmetama dėl to, kad nustatyti žalos dydį yra pernelyg sunku arba praktiškai neįmanoma, dengia atsakovas, arba atsakovas, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, gali būti įpareigotas padengti bent jau pagrįstą ieškovo išlaidų dalį.

2. Žalos dydis pagal Direktyvos 2014/104 dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo, 17 straipsnio 1 dalį nustatomas apytikriai su sąlyga, kad yra nustatyta, jog ieškovas patyrė žalą, bet remiantis turimais įrodymais praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku tiksliai nustatyti patirtos žalos dydį. Tuo atveju, jei atsakovo prašymu buvo išnaudotos visos siekiamų rezultatų galinčios duoti ir pastangoms proporcingos galimybės surinkti jam palankius įrodymus, šios sąlygos gali būti įvykdytos ir tuo atveju, jei atsakovas atskleidė tam tikrus duomenis ir iš jo buvo įsigyta tik dalis prekių, dėl kurių sudarytas kartelis.